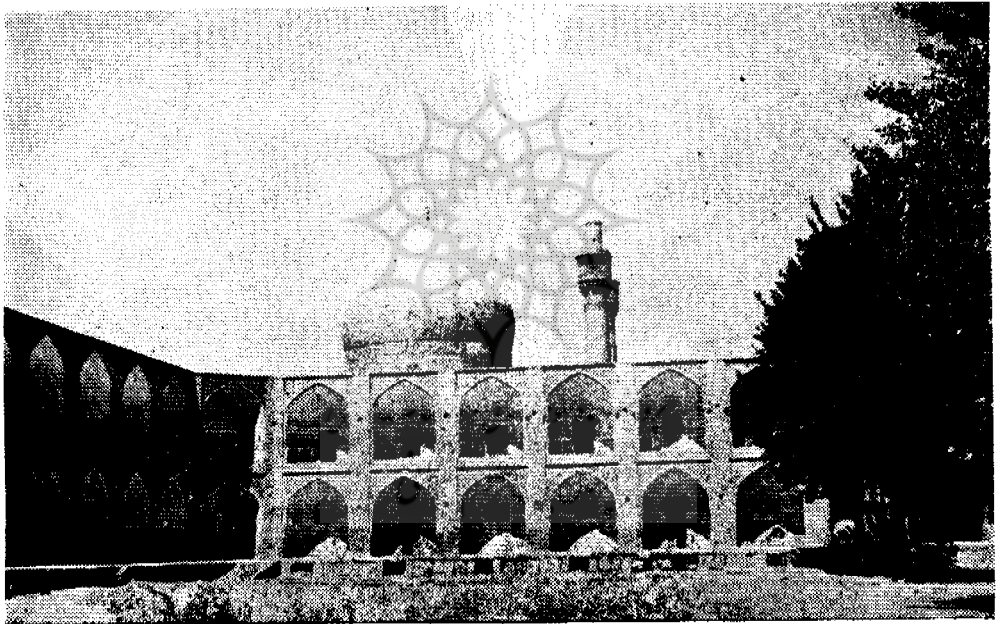

بقلم : آقای عبدالحمین سپینتا

کاروانسرای صفوی اصفهان را چگونه خراب کردند ؟

اگر در دورانی که ارزش و اهمیت آثار باستانی براکثر مردم نامعلوم بوده دانسته یا ندانسته درحفظ آثار باستانی ایران غفلت شده و یا آنرا تماماً خراب کرده اند نمیتوان آنها را آنقدر مسئول و گناهکار دانست که دراین زمان با علم بتاریخ واطلاع از باستانشناسی کسانی که بنام دکتر و مهندس معروف و از ارزش

این عکس چند روز قبل از خراب کردن کاروانسرا برداشته شده

واقعی بناهای تاریخی با خبر هستند و بچشم خود دیده اند که در سایر کشورها تا چه اندازه برای آثار باستانی خود اهمیت قائل میباشند و در حفظ آن میکوشند، تمام احساسات و ذوق و سلیقه خود را برای استفاده جوئی و یا صریحتر بگوئیم

سوء استفاده زیر پا گذاشته آثار پر افتخار اجدادشان را با تیشه بیداد از پای در آورند، این جنایتکاران تاریخ هستند که با ملیت و آثار جاویدان بشریت کینه - ورزی و عداوت دارند و در مقابل ملت و جامعه ما مسئول میباشند.

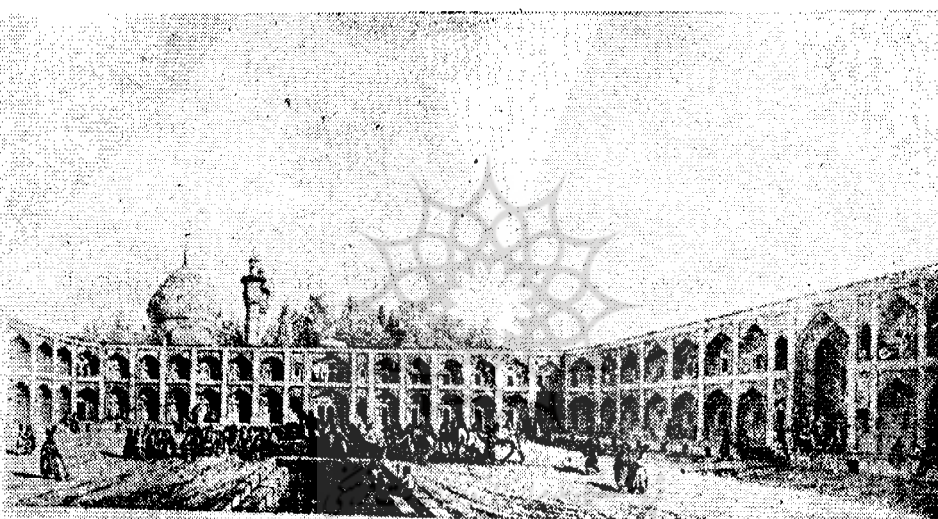
یکی از این جنایات درسالهای اخیر در اصفهان رخ داده که میل دارم شرح آن برای ثبت در تاریخ نوشته و محفوظ بماند، خراب کردن و دخالت در ساختمان تاریخی کاروانسرای مادر شاه سلطان حسین در جوار مدرسه سلطانی اصفهان يك عمل ناپسند و خیانت با بنیه تاریخی این شهر بوده است.

با اینکه بنص صریح قانون عتیقات ماده ۶ بند ب منهدم کردن و تغییر شکل دادن در مجاورت و سبب تزلزل و تغییر صورت دادن ابنیه باستانی و نیز طبق آئین - نامه مربوطه ماده ۸ و ماده ۹ و ماده ۱۰ قانون صدمه بصورت و استحکام آثار باستانی وارد کردن جرم محض و قابل تعقیب است معینا کارگردانان شرکت بیمه ایران در چند سال قبل دست بعملی زدند که در نتیجه کاروانسرای مزبور که تنها کاروانسرای صفوی باکاشی و وضع خوب بود در جنب مدرسه تاریخی مادر شاه (مشهور بمدرسه چهارباغ) ویران و بکلی تغییر شکل یافت.

بطوریکه خوانندگان میدانند کاروانسرای مزبور را مادر شاه سلطان حسین ساخت و برای تأمین درآمد مدرسه و طلاب آن احداث کرد و گدار فرانسوی یعنی همان کسیکه نقشه خراب کردن و تغییر شکل دادن این کاروانسرا را کشید و بعللی که شاید بر دیگران روشن باشد منتهای سعی را در معامله این محل بعمل آورد در کتاب آثار ایران خود جلد دوم جزء اول صفحه ۱۱۸ این کاروانسرا را جزو آثار باستانی مهم دانسته و در صفحه ۱۲۰ همان کتاب ضمن شرح اهمیت مدرسه مادر شاه و کاروانسرای مورد بحث مینویسد: «شاید بتوان گفت این قسمت از مجموعه ساختمانی

است که بدون تردید کاملترین ساختمانهای اصفهان میباشد و مورسیر نو نیز این مطلب را کاملاً درست گفته است .

از نویسندگان خارجی که در باره این کاروانسرا صحبت کرده اند، کوست Pascal Coste میباشد که کتاب معروف او در سال ۱۸۶۷ در پاریس چاپ شده .
و نیز تکستیه در جلد اول صفحه ۱۶۴ شکل ۷۸-۷۶ و جلد دوم صفحه ۱۳۹

تصویر کاروانسرای مادر شاه اصفهان در کتاب کوست سال ۱۸۶۷ میلادی

۱۳۷ (۱) مخصوصاً کوست تصویری از این کاروانسرا در کتاب خود چاپ کرده که عکس آن با این مقاله منتشر میشود . (۲)

(۱) نقل از گدار صفحه ۱۱۸.

(۲) نسخه‌ای از کتاب کوست که بسیار کمیاب است در موزه چهلستون اصفهان موجود میباشد .

دانشمند محترم سیدجلال‌الدین تهرانی در گاهنامه سال ۱۳۱۲ شمسی ضمن تاریخ ابنیه اصفهان راجع باین کاروانسرا مینویسد :

آن کاروانسرا در سمت شرقی مدرسه است و از طرز بنا معلوم است بنای کاروانسرا از حیث حجرات و کاشی کاری و حجاری و اتصال دیوارها عیناً همان بنای مدرسه چهارباغ است و دعوی و وقفیت بر آن شده و متواتراً در اصفهان شنیدم که این کاروانسرا از موقوفات مدرسه بوده و در این ایام در عدلیه دعوی آن مطرح است .»

راجع بتاریخ ساختمان این کاروانسرا که با ساختمان مدرسه در یک موقع انجام گرفته میتوان بتاریخ ساختمان مدرسه مادر شاه که از سال ۱۱۱۲ قمری تا ۱۱۲۸ تقریباً ساخته شده استناد جست . (۱)

این کاروانسرای تاریخی که در مرکز شهر اصفهان تنها کاروانسرای مزین باکاشی از عهد صفوی و بهترین نمونه آن برای بازدید جهانگردان بود قسمتی را خراب و بدون رعایت اصول و سبک تاریخی با چند میلیون صرف !! پول هتل مدرنی در آنجا برپا ساختند و تمام اثاثیه و لوازم این مهمانخانه را که در پایتخت صفوی بنا شده از اروپا وارد کردند حتی کاشی و قالیهای آنرا هم که اصفهان مرکز این دو صنعت قدیم ایرانی میباشد از ایتالیا و فرانسه آوردند ، آیا نام این عمل را چه میتوان گذاشت ؟

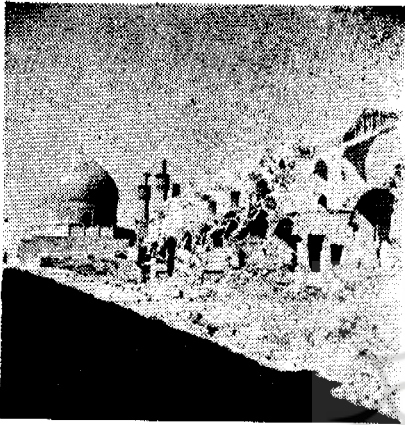
این آقایان هواپیمای (دی - سی - تری) از شرکت هواپیمایی ایران به مبلغ هر یک قریب ۵۷ هزار تومان کرایه کردند تا اثاثیه چوبی مانند میز و صندلی و غیره را که برای حمل با هواپیما نیز بسیار نامناسب و بدبار بود در اروپا ساخته

(۱) در کتیبه خط عبدالرحیم جزایری در مدرسه مادرشاه سال ۱۱۲۲ و در ماده

تاریخ در نقره مدرسه ۱۱۲۰ و بر کتیبه محجر چوبی ۱۱۱۹ و در داخل کتیبه ۱۱۱۴ دیده میشود .

شده بود بایران حمل کنند در صورتیکه در تهران و اصفهان بهترین مبلمان بدست نجاران ایرانی ساخته و پرداخته میشود و با این عمل هم ضرر مالی بایران زدند و هم به هنرمندان ایرانی توهین کردند.

هزینه ساختمان این هتل ۴۰۰ میلیون ریال است در صورتیکه با این پول میتوانستند ۵ هتل در پنج نقطه ایران سازند و برای شرکت بیمه نیز قطعاً بهتر بود که ۵ هتل مناسب در پنج شهر داشته باشد تا آنکه این مبلغ گزاف را صرف کاشی و قالی فرنگی در یک هتل کند از طرفی نیز در سایر شهرستانها هم احتیاج به هتل دارند کما اینکه در یزد حتی یک مهمانخانه کوچک قابل سکونی وجود ندارد.

خراب کردن کاروانسرای مادرشاه اصفهان بوسیله شرکت بیمه ایران

دلیل براینکه ممکن بود با ۴۰۰ میلیون هتل خوب آبرومند ساخته شود آنکه در همین

اصفهان هتلی که در ساحل جنوبی زاینده رود نیمه تمام مانده طبق نظریه مشاورین خارجی هزینه اتمام آن فقط ۴۰ میلیون ریال برآورد شده است.

در جراید تهران خواندیم کلیه مصالح هتل مجلل هیلتون تهران از داخله کشور تهیه شده و باز در روزنامه‌های تهران خواندیم که بنای کنگره برلین با آن عظمت کمتر از مهمانسرای شاه عباس کبیر متعلق به بیمه در اصفهان هزینه داشته است؟! (!) بعلاوه محل هتل بیمه اصفهان که زمین وقف بوده آنرا شصت ساله بمبلغ بسیار هنگفتی اجاره کرده‌اند در صورتیکه اگر میخواستند میتوانند با کمتر از این مبلغ اجاره در ساحل زاینده رود در بهترین نقاط مصفای اصفهان اراضی وسیع‌تر از محل کاروانسرای مادر شاه خریداری نمایند و در محلی این بنای عظیم را سازند

که چشم انداز آن جزمستی خانه های خراب نیست! ولی عاقلان دانند که چرا این محل انتخاب شد و با آنهمه اصرار و بان قیمت گزاف محل کرایه ای را اجاره کردند!

وقتی آقای دکتر مشرف نفیسی به عده ای از روزنامه نویسا (۱) در مصاحبه خود اظهار داشت این هتل موجب جلب سیاحان خارجی خواهد شد و از آنها استفاده کلان خواهیم برد، نمیدانم چرا کسی از ایشان پرسید اگر سیاحان خارجی بایران میآیند آیا فقط در چهار دیوار هتلی که همه چیز آن را از اروپا آورده اید و بهیچ وجه نمونه هنر و اثر ایرانی نمیتواند باشد محبوس خواهند ماند و از دریچه و ایوان این هتل مجلل چهره مرگبار فقر عمومی را در حوالی همان هتل نخواهند دید؟ اگر یک خارجی بخواهد در یک مهمانخانه کاملا اروپائیی زندگی کند لازم نیست از کشور خود بیرون بیاید باید هتل یک مملکت آنهم هتلی که ادعا میکنید برای پذیرائی رجال و دانشمندان دنیا ساخته اید نمودار ذوق و هنر و معرف تمدن و اثر همان کشور و مردم باشد ما وارد این بحث نمیشویم که شرکت بیمه در چه موقعی این هتل را با ۴۰۰ میلیون ریال خرج شروع کرد و در همان موقع که قالی و کاشی از اروپا وارد میکرد مملکت ما دچار چه فقر و تهی دستی بود زیرا همه مردم در همان موقع در جراید تهران خوانده و خوب میدانند دولت برای کمبود بودجه ناچار شد بیش از ده سفارتخانه را منحل کند (۲) و در تهران از شدت فقر و فاقه مردم بچه عزیز خود را سرراه میگذاشتند (۳) بنی آدم استاندار کرمان

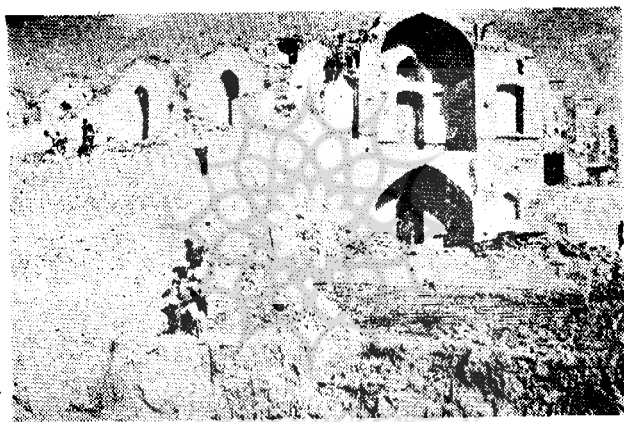
(۱) پیک ایران ۲ بهمن ۴۱ این روزنامه در مخالفت با محل و هزینه ساختمان هتل بیمه مبارزه جوانمردانه ای کرد.

(۲) از بیانات آقای آرام در کنفرانس مطبوعاتی

(۳) اطلاعات ۱۲/۹/۴۱

گفت مردم نرمای شیرعلف میخورند (۳) و در بندر جاسک از کیسه آرد برای دانش آموزان لباس تهیه می‌کردند (۴) فرماندار بندر عباس گزارش داد مردم از نداشتن حد اقل غذا و دارو تلف میشوند (۵) در زیر آب از آب رودخانه هم برای شستن مرده‌ها و هم خوردن آب استفاده میکنند (۶) در چنین موقعی بود که هتل شاه عباس کبیر اصفهان با ۴۰۰ میلیون ریال ساخته و برای بیگانگان پرداخته شد و آقای مشرف نفیسی درباره آن گفت :

« سیاحان خارجی وسیله توقف و آسایش و غذای مطبوع خواهند داشت (۷) »

منظره کاروانسرا بعد از خرابی شرکت بیمه

و برای این منظور یک بنای تاریخی صفوی را در اصفهان خراب کردند ، شاید مورد است در اینجا ذکر کنیم وقتی معلوم شد با ساختن سد عظیم آسوان در مصر معاابد فرعون مخصوصاً معبد ابوسیمبل در معرض خطر نا بودیست سازمان یونسکو

(۳) کیهان ۲۰ دی ۴۱

(۴) کیهان ۱۷ دی ۴۱

(۵) کیهان ۱۶ دی ۴۱

(۶) کیهان ۲۳ مهر ۴۱

(۷) مجله سپاهان ۳۰ مرداد ۴۱

از دولتها و مؤسسات مختلف دنیا تقاضای کمک مالی کرد تا با مخارج فوق العاده آثار باستانی نامبرده را محفوظ دارند و اینطور بخاطر داریم که از طرف ایران نیز ابراز تأسف شد ولی در اصفهان يك بنای تاریخی صفویه بطرزی که اشاره شد از پایا در آمد و عجب تر آنکه در همان موقعی که کاروانسرای فوق الذکر را خراب می کردند وزارت فرهنگ بکلیه ادارات فرهنگ استانها و شهرستانها کتباً طی بخشنامه ای دستور داد « برای حفظ آثار باستانی باهالی محل و یا مؤسسات ملی و حتی ادارات دولتی اجازه داده نشود بدون نظر کارشناسان فنی اداره باستانشناسی دخل و تصرف کنند .. » (۱)

و وقتی بنا بدعوت یونسکو در پیاریس اولین جلسات ناظران عالی قرارداد بین المللی برای حفظ و حمایت اموال و آثار فرهنگی در هنگام جنگ تشکیل شد و از پنجاه کشوری که قرار داد مذکور را امضاء کردند ایران نیز یکی از کشورهای امضاء کننده بود (۲).

بسیار مایل بودم اگر مخارج ساختمان هتل هیلتون تهران که بزرگترین هتل خاورمیانه میباشد و ساختمان آن مرتفع ترین ساختمان ایران است و بطوریکه در جراید صریحاً نوشته شده « سنگهای مرمر و وسائل فلزی و فرشهای آن تماماً ایرانی است و بدست ایرانی تهیه شده » به نسبت عظمت ساختمان و وسعت تشکیلات که دارای ۱۵ طبقه و ۸۰ متر ارتفاع و ۶۰۰ اطاق و ۲۷ شاه نشین و لژهای مخصوص سلاطین میباشد (۳) با پولی که برای ساختمان و اثاثیه هتل اصفهان که قسمت عمده اثاثیه آن از خارج وارد و بحساب آورده شده به نسبت وسعت و ارتفاع مساحت و سایر خصوصیات فنی و مهندسی مقایسه و محاسبه میشد تا معلوم شود کدام ارزان تر تمام شده .

(۱) کیهان ۴۱/۹/۲۶

(۲) اطلاعات ۴۱/۶/۱

(۳) اطلاعات ۴۱/۱۱/۱

ناگفته نگذارم در انجمن آثار ملی اصفهان همانوقت که موضوع نقشه و محل این هتل مطرح بود دو نفر با محل هتل و خراب کردن و دخالت در کاروانسرای صفویه جداً مخالفت کردند و زیر صورت مجلس مربوطه نوشتند با ساختمان در محل کاروانسرا مخالفیم آن دو نفر دکتر کار و میناسیان و نویسنده این مقاله بودند و بعداً نیز استاندار وقت سر لشکر گرزب با عنوان اعتراض باین کار از ریاست افتخاری انجمن آثار ملی استعفاء داد، زندان هم موقعیت را غنیمت دانسته تاخاتمه ساختمان هتل بیمه از تشکیل و دعوت برای حضور در انجمن آثار ملی خودداری کردند.

تا آنجا که نویسنده اطلاع دارد در تهران تنها کسی که نسبت باین دخالت ناروا و هزینه هنگفت شرکت بیمه اعتراض کرد و بیانات او موجب تشکر هر فرد علاقه مند بحفظ آثار باستانی اصفهان است آقای آرام بود که در یکی از مصاحبه های خود چنین گفتند:

« شرکت سهامی بیمه ایران که کارش کار ساختمانی و مهمانخانه درست کردن نیست بقراری که شنیده ام مبلغی بیش از آنچه خرج ساختمان سنا شده مهمانخانه ای در شهر اصفهان ساخته است » (۱)

در سال ۱۳۴۰ در جراید تهران خبر کوچکی خوانده شد که عیناً نقل میشود « پرونده مهمانخانه شاه عباس کبیر که توسط شرکت سهامی بیمه ایران ساخته شده از طریق بازرسی کل کشور برای رسیدگی تحویل دادسرای دیوان کیفر گردید. » (۲) ولی بعد از آن خبری در این موضوع ندیدم و از نتیجه این بازرسی اطلاعی ندارم. بگذارید این سطور در مجله نفیس ارمغان باقی بماند تا در آینده فرزندان ایران بدانند در عصری که دنیا از هنر نمایی آثار تاریخی ایران در شگفت مانده افرادی در ایران با آن آثار پرافتخار چگونه رفتار کرده اند!

(۱) کیهان ۴۱/۲/۲۶

(۲) کیهان ۴۰/۹/۱۴